

Så kom Grafikens hus till Mariefred och Kungsladugården.

Den 8 maj 1996 invigdes Grafikens hus i Gripsholms Kungsladugård. Hur hamnade det där och vilka var initiativtagarna? Därom berättas i en bok med namnet "Ett projekt över gränser. Grafikens Hus -- från idé till invigning". Boken, som kom ut år 2000 på Liber förlag, ligger till grund för denna uppsats.

Första gången tanken på ett Grafikens hus väcktes var vid en lunch på restaurangen Nordens ljus i slutet av 1980-talet. Det var en präm som allkonstnären och entreprenören Björn Lindroth hade inrett med galleri och lunchrestaurang samt förtöjt i sundet mellan Blasieholmen och Skeppsholmen bakom Nationalmuseum. Där träffades Björn Lindroth, Nils G. Stenqvist och Philip von Schantz, båda professorer vid Konsthögskolan, samt Åke Lindström, vilken som tryckare och innehavare av Lindströms Litografiska AB samarbetade nära med de ledande konstnärerna. Han bodde på den tiden i Snickargården vid Munkhagsgatan i Mariefred där han också hade en verkstad.

De fyra herrarna beslutade att verka för att det skapades ett center för grafisk konst i Sverige där det kunde hållas utställningar, föredrag och seminarier samt finnas en verkstad. Det borde inte ligga i Stockholm och konkurrera med alla andra muséer och gallerier utan gärna på en mindre ort med andra turistmål.

Ett viktigt steg i den fortsatta processen togs hösten 1990 då Nils G. Stenqvist hade en utställning i Arne Halvarsons galleri i gamla Kronobageriet vid Bergsgatan. Han var universitetslektor i statsvetenskap med breda samhällskontakter och vana att leda stora

projekt. Han blev intresserad av tanken på ett Grafikens hus och ville gärna hjälpa till att skapa ett sådant. Emellertid ansåg han att man borde vänta något år. Sveriges ekonomi var dålig och det skulle bli svårt att finna finansiärer från stat, kommun och näringsliv.

Arne Halvarson återkom hösten 1992 då ekonomin ljusnat och då var det dags för en ny lunch på Nordens ljus. Utom de fyra ursprungliga initiativtagarna och Arne deltog museiintendenten Külle Montgomery. De formulerade en verksamhetsidé och utsåg Arne till sammankallande i en arbetsgrupp. Det var ju många frågor som skulle hanteras -- finansiering, lokalisering, byggnad, verksamhetsform m.m.

När det gällde lokalisering föll blickarna tidigt på Mariefred. Där bodde ju både Arne Halvarson och Åke Lindström. Staden låg på lagom avstånd från Stockholm och bjöd på en historisk och kulturell miljö med Gripsholms slott. Slottsfogden Per-Arne Ringh samt mariefredsborna Britt Schölin och Bie Seipel knöts till arbetsgruppen. Man undersökte möjligheterna att göra något gemensamt med slottsförvaltningen och Nationalmuseum som sökte lokaler för den moderna delen av Statens porträttsamling. Muséets intresse var dock begränsat. I stället dök det upp en annan lösning.

Vid en gemensam lunchpromenad i januari 1993 pekade Nils G. Stenqvist på Kungsladugården och frågade vad som fanns där. Åke Lindström visste att det inte längre fanns några djur i ladugården utan trodde att där fanns diverse förråd. Genast väcktes tanken att där skulle ett Grafikens hus kunna inrymmas. Kontakt togs med ägarföreträdaren, Statens fastighetsverk, som var intresserat av att finna en ny användning av huset. Arrendatorn, Carl Jan von Bergen, var också beredd att frånträda en del ytor. Jordbruket skulle ju avvecklas sedan golfbanan börjat byggas.

Nu, våren 1993, hade man fått ett konkret mål -- ett Grafikens hus i

Kungsladugården -- men vägen dit var lång. Det återstod att förhandla med Statens fastighetsverk om bl.a. hyran, att få fram ritningar och programhandlingar för ombyggnaden av ladugårdens södra flygel, att finansiera projektet samt säkerställa den fortsatta driften m.m. Detta kunde inte ske inom en löst sammansatt arbetsgrupp, en fastare organisationsform måste skapas. Därför bildades *Föreningen Grafikens Hus i Sverige*. Samtidigt knöts Christer Anderson till projektet. Han hade stor erfarenhet som företagskonstruktör och förhandlare, hade hjälpt Björn Lindroth att förverkliga Nordens ljus och var enligt denne "en fena på ekonomi".

Professorn i restaureringskonst, tillika slottsarkitekt på Gripsholm, åtog sig att inom sitt företag, Arksam, ta fram ritningar och programhandlingar. Arbetet skulle utföras som en option, dvs. han skulle få betalt först om projektet realiserades, eljest inte. En första förslagskiss presenterades på våren 1994. Dessförinnan hade förhandlingarna med fastighetsverket och Carl Jan von Bergen lett till att Grafikens hus skulle kunna få disponera 1 650 kvadratmeter.

När det gällde finansieringen insåg man att man måste visa upp ett eget kapital för att presumtiva bidragsgivare skulle lätta på plånboken. Därför bildades *Grafikens Hus Gripsholms Kungsladugård AB* hösten 1993. Det kunde ske genom att Philip von Schantz gjorde fyra litografier föreställande Kungsladugården under fyra årstider. De trycktes av Åke Lindström i en upplaga om 200 exemplar vardera. Därmed hade skapats 800 aktiebrev som tidningen Dagens Industri betecknade som Sveriges vackraste. De åsattes ett nominellt värde om 1 000 kronor men såldes för 5 000 kronor per styck, vilket gav ett aktiekapital om 800 000 kronor och en reservfond om 3,2 miljoner kronor.

Men de främsta intressenterna i huset skulle ju vara de utövande konstnärerna. Man kunde inte räkna med att de skulle ha råd att köpa aktier. Därför skapades något som kallades för K-aktier

(“konstnärsaktier“), en innovation som Patent- och registreringsverket inledningsvis ställde sig tveksamt till men fick ge sig. Aktiebolagslagen sade ingenting om vad olika aktier skulle kallas. En K-aktie betalades med fyra verk av den köpande konstnären. Av dem kunde Grafikens hus sälja ett medan tre lades till samlingarna. Snart hade 400 konstnärer tecknat sig som aktieägare. Därigenom fick huset en stor och representativ samling av modern konstgrafik.

Samtidigt pågick en intensiv lobbyverksamhet mot presumtiva bidragsgivare från stat, landsting, kommun och näringsliv. Det skulle föra för långt att i detta sammanhang redovisa alla framgångar och bakslag i detta arbete. Noterbart är dock att landshövdingen Ivar Nordberg lade ner ett stort och intresserat arbete. Han ledde bl.a. ett möte på Gripsholms slott i juni 1994 med syftet att samordna alla statliga och kommunala finansiärer. Då var cirka 12 miljoner kronor i hamn. Noterbart är också att Strängnäs kommun var den som var svårast att få förståelse hos. Projektledningen frågade sig flera gånger om man valt fel lokaliseringsort.

I början av år 1994 anställdes Thomas Sundberg som VD i aktiebolaget tillika projekt- ledare sedan Arne Halvarson av arbets- och hälsoskäl ansåg sig tvungen att lämna det direkt operativa arbetet. Thomas var juristutbildad sjökapten med stor erfarenhet från näringslivet. Hans hustru, Eva Sundberg, fick ansvaret att bygga upp husets bibliotek. Christer Anderson blev ordförande i aktiebolaget.

På våren 1995 ansåg man sig ha säkerställt den nödvändiga finansieringen om cirka 18,5 miljoner kronor och kunde gå ut med anbudsförfrågan om ombyggnaden. Bästa anbudet lämnades av Skanska Mellansverige AB som kunde starta arbetet i oktober 1995. Nu var det bråttom därför att hovet hade meddelat att Kungaparet var lediga för att förrätta invigningen den 6 maj 1996. Ombyggnaden skedde också på rekordtid.

Före invigningen gjordes en organisatorisk förändring av ägandet.

Stiftelsen Grafikens Hus bildades. Dess ändamål var att säkerställa att den ursprungliga tanken med huset bevarades och utvecklades. Stiftelsen tillfördes alla A-aktier med 10 röster per aktie och fick därigenom röstmajoritet i aktiebolaget. Samtidigt ombildades Föreningen Grafikens Hus i Sverige till en stöd- och vänförening som senare gavs namnet *Grafikens Hus Vänner*.

Idén till ett Grafikens hus väcktes, som har nämnts, vid en lunch på Nordens ljus i slutet av 1980-talet. Men den egentliga starten av projektet skedde hösten 1992 vid en annan lunch. Då stod man utan mark, byggnad och pengar men med stor entusiasm, kreativitet och skicklighet och våren 1996, dvs. tre och ett halvt år senare kunde huset invigas. Det var en prestation som uppmärksammades på flera håll. Grafikens hus gjorde också Mariefred känt och bidrog positivt till ökade besökssiffror.

Gunnar Nordbeck

Reds tillägg: Den 16 mars 2014 förstördes tyvärr Grafikens hus lokaler inkl. tryckeri och konstsamlingar vid en våldsam brand.

Morgonen 16/3 2014 Foto: affek

Senare på dagen 16/3 2014 Foto: affek

*Verksamhet i
Grafikens Hus
lever dock
vidare.
För närvarande
i begränsat
format, i
"Bankhuset"
på Storgatan
i Mariefred.*

Foto: affek